

Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясының ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидаларын бекіту туралы

Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2019 жылғы 23 сәуірдегі № 268 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2019 жылғы 24 сәуірде № 18580 болып тіркелді.

"Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы" 2010 жылғы 15 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы 15-бабының 27) тармақшасына сәйкес БҰЙЫРАМЫН:

1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясының ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидалары бекітілсін.

2. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері Әуе қорғанысы күштері бас қолбасшысының басқармасы Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен:

1) осы бұйрықты Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде мемлекеттік тіркеуді;

2) осы бұйрықтың көшірмесін мемлекеттік тіркелген күннен бастап күнтізбелік он күн ішінде қазақ және орыс тілдерінде Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің эталондық бақылау банкінде ресми жариялау және оған енгізу үшін Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің "Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты" шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорнына жолдауды;

3) осы бұйрықты алғашқы ресми жарияланғанынан кейін Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің интернет-ресурсында орналастыруды;

4) мемлекеттік тіркелген күннен бастап күнтізбелік он күн ішінде осы тармақтың 1), 2) және 3) тармақшаларында көзделген іс-шаралардың орындалуы туралы мәліметтерді Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің Заң департаментіне жолдауды қамтамасыз етсін.

3. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясы басқару органдарының басшыларына жүктелсін.

4. Осы бұйрық лауазымды адамдарға, оларға қатысты бөлігінде жеткізілсін.

5. Осы бұйрық алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Қазақстан Республикасының
Қорғаныс министрі генерал-майор

Н. Ермекбаев

"КЕЛІСІЛДІ"

Қазақстан Республикасының

Ішкі істер министрлігі
2019 жылғы " ____ " _____
"КЕЛІСІЛДІ"
Қазақстан Республикасының
Ұлттық қауіпсіздік комитеті
2019 жылғы " ____ " _____

Қазақстан Республикасының
Қорғаныс министрінің
2019 жылғы 23 сәуірдегі
№ 268 бұйрығымен
бекітілген

Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясының ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидалары

1-тарау. Жалпы ережелер

1. Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясының ұшуын орнитологиялық қамтамасыз ету қағидалары (бұдан әрі – Қағидалар) "Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы" 2010 жылғы 15 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы 15-бабының 27) тармақшасына сәйкес әзірленді.

2. Осы Қағидаларда пайдаланылатын негізгі терминдер мен анықтамалар:

1) авиациялық орнитология – ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысты бөлігінде фаунаны, экологияны, құстардың әрекеті мен миграциясын зерделеумен, сондай-ақ әуе кемелерінің (бұдан әрі – ӘК) құстармен соқтығысуын болдырмау жөніндегі іс-шараларды әзірлеумен және жүзеге асырумен айналысатын қолданбалы жалпы орнитология пәні;

2) орнитология – омыртқалы зоологияның құстарды, олардың эмбриологиясын, морфологиясын, экологиясын, жүйеленуін және географиялық таралуын зерделейтін бөлімі;

3) күрделі орнитологиялық жағдай – онымен соқтығысуға әкеп соқтыруы мүмкін ӘК қозғалысы жолында (ұшу-қону жолағында екпін алу және жүру немесе ұшу траекториясы кезінде) құстардың болуы немесе пайда болуы;

4) құстар – ең көп таралған омыртқалы жануарлар тобының бірі, олардың басым көпшілігі ұшуға қабілетті. Қазіргі заманғы есептеулер бойынша құстар түрінің саны 8600-ден аспайды. Олардың көп түрлілігі, кең таралуы, ұшуы (миграциясы) ӘК үшін елеулі қауіп төндіреді;

5) құстар тобы – ұзақ уақыт бойы ортақ кеңістікте тіршілік ете алатын құстар түрінің жиынтығы;

6) қыстайтын құстар – осы жергілікті жерге қыста ұшып келеді, ал көктемде ұшып кетеді;

7) орнитология – құстар туралы ғылым, құстардың тіршілік әрекетін (олардың морфологиясын, физиологиясын, жүйеленуін, экологиясын, биографиясын) зерделейтін зоология бөлімі;

8) орнитофауна – белгілі бір аумақта қоныстанған немесе онда жылдың қандай да бір мезгілінде кездесетін құстар жиынтығы;

9) орнитологиялық жағдай – бұл құстардың әуеде және жерде, орны мен уақыты бойынша нақты таралуы, сандық және түрлік құрамы, мекендеу және әрекеті сипаты;

10) отырықшы құстар – осы жергілікті жерде жыл бойы мекендейді. Отырықшы көшпелі құстарға өте жақын. Сонымен қатар, олар белгілі бір жергілікті жерде тіршілік етеді, бірақ жаздың екінші жартысынан бастап, келесі көктемге дейін қорек іздеумен орын ауыстырып отырады;

11) жыл құстары – осы жергілікті жерден басқа жерге қысқа ұшып кететін және тек көктемде жұмыртқа салу және ұрпағын шығару үшін қайта оралады;

12) ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету – ӘК-нің құстармен соқтығысуын болдырмауға бағытталған іс-шаралар кешені.

Ескерту. 2-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

3. Ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар жоспарын әскери бөлімнің метеорологиялық бөлімшесі (бұдан әрі – метеобөлімшелер) әзірлейді.

4. Іс-шаралар жоспары әуеайлақта және оған іргелес аумақта құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды анықтауды және жоюды, метеобөлімшелер мамандарымен (бұдан әрі – метеомамандар) авиациялық-орнитологиялық тақырып және ұшуды қамтамасыз етудің өзге де ерекшелігі бойынша сабақтар өткізуді қамтиды.

5. Әуеайлақтардағы метеомамандар және орнитологиялық қамтамасыз етуге жауапты адамдар 2 жылда бір реттен сиретпей жауынгерлік даярлық курсына (арнайы даярлық бағдарламасына) сәйкес курстарға (жиындарға) тартылады және 5 жылда бір реттен сиретпей арнайы курстарда біліктілігін арттырады.

Ескерту. 5-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

5-1. Бірлесіп орналасу әуеайлақтарында әуежай басшылығымен келісу бойынша метеомамандар тәжірибе алмасу, әуежайдың штаттық авиациялық орнитологымен тікелей өзара іс-қимыл жасауды ұйымдастыру және құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды анықтау және жою тәртібі жөніндегі іс-шаралар бойынша практикалық тағылымдамадан өтеді.

Ескерту. Қағида 5-1-тармақпен толықтырылды – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

6. Метеомамандар, кезекші инженер-синоптик ұшуды қамтамасыз ету кезінде:

1) осы Қағидаларға сәйкес орнитологиялық тұрғыдан ұшу қауіпсіздігі мақсатында ұшуды қамтамасыз етуді;

2) орнитологиялық жағдайды талдауды және болжауды;

3) командирге (ұшу ауысымының жетекшісіне) және ұшқыштар құрамына әуеайлақтағы орнитологиялық жағдай туралы ақпарат беруді;

4) ұшқыштар құрамымен, басшылық тобымен, жауынгерлік басқару офицерлерімен (бұдан әрі – ЖБО) және метеорологиялық қызметтің (бұдан әрі – метеоқызметтің), жақын жетекті радиомаркер пунктiнiң, алыс жетекті радиомаркер пунктiнiң жеке құрамымен консультациялар және сабақтар өткізуді;

5) ӘК-нің құстармен соқтығысуын болдырмау жөнiндегi шаралардың дұрыс және уақтылы қабылдануын бақылауды жүзеге асырады.

7. Авиациялық орнитология бойынша сабақтар жылдың көктемгi және күзгi мерзiмдерiнiң алдында өткiзiледi. Авиациялық орнитология бойынша сабақтарда:

1) жылдың әртүрлi маусымдарында әуеайлақ ауданындағы орнитологиялық жағдайдың ерекшелiктерi (түрлiк құрам, шоғырлану орындары мен ӘК ұшуы үшiн қауiп төндiретiн құстар ұшып өтетiн негiзгi бағыттар);

2) осы әуеайлақта ӘК-нiң құстармен соқтығысу жағдайларын жыл мезгiлдерi, тәулiк кезеңдерi, биiктiктер бойынша бөлy;

3) әуеайлақта ұшуды орнитологиялық қамтамасыз етудi ұйымдастыру;

4) әуеайлақ ауданындағы орнитологиялық жағдайды көзбен шолып және радиолокациялық бақылау;

5) әуеайлақ ауданында құстардың шоғырлануына ықпал ететiн жағдайларды жою;

6) экипаждардың ұшуда ӘК-нiң құстармен соқтығысу ықтималдығы мен қауiпiн азайту жөнiндегi iс-қимылдары;

7) ӘК-нiң құстармен соқтығысуының салдары (материалдық залал, ұшудағы қауiптi жағдайлар) зерделенедi.

2-тарау. Қазақстан Республикасының мемлекеттік авиациясында ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету тәртібі

8. Ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету тәртібі:

1) мемлекеттік авиацияның ұшуын орнитологиялық қамтамасыз етудi ұйымдастыруды;

2) құстардың шоғырлануына ықпал ететiн жағдайларды анықтауды және жоюды;

3) құстарды бақылауды;

4) әуеайлақ аймағына орнитологиялық тексерулер жүргізуді;

5) әуеайлақтан құстарды үркітуді;

6) күрделі орнитологиялық жағдайда ұшу кезінде экипаждардың іс-қимылдарын қамтиды.

1-параграф. Мемлекеттік авиацияның ұшуын орнитологиялық қамтамасыз етуді ұйымдастыру

9. Ұшуды орнитологиялық қамтамасыз етуді әуеайлақтың аға авиациялық бастығы ұйымдастырады және метеобөлімшенің, командалық пунктінің кезекші есептоптарының жеке құрамы, байланыс және радиотехникалық қамтамасыз ету бөлімшелері, старттық нарядтың адамдары және ұшуды орындайтын экипаждар жүзеге асырады.

10. ӘК-ның құстармен соқтығысуынан сақтандыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу үшін әуеайлақта авиациялық бөлім командирі орынбасарының (Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитеті Авиация қызметі (бұдан әрі – ҚР ҰҚК АҚ) авиациялық басқармасы, бөлімі бастығы орынбасарының) төрағалық етуімен штаттан тыс орнитологиялық комиссия құрылады және жылына 2 рет ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар жоспары бекітіледі. Егер әуеайлақта бірнеше авиациялық бөлім орналасса осы әуеайлақта үлкен авиациялық бастық болып табылатын бөлім командирі орынбасарының (ҚР ҰҚК АҚ басқармасы, бөлімі бастығы орынбасарының), командирдің (ҚР ҰҚК АҚ басқармасы, бөлімі бастығының) төрағалық етуімен бір комиссия құрылады.

Ескерту. 10-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

11. Ұшуды орнитологиялық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыруға және жүзеге асыруға:

1) әскери бөлімнің (ҚР ҰҚК АҚ басқармасының, бөлімінің) лауазымды адамдары: әскери бөлім командирінің орынбасары (жауынгерлік даярлық жөніндегі) – жауынгерлік және дене шынықтыру дайындығы бөлімінің бастығы (ҚР ҰҚК АҚ авиациялық басқармасы, бөлімі бастығының орынбасары);

әскери бөлім командирінің орынбасары (материалдық-техникалық қамтамасыз ету жөніндегі) – материалдық-техникалық қамтамасыз ету (бұдан әрі – МТҚ) бөлімінің бастығы (ҚР ҰҚК АҚ авиациялық басқармасы, бөлімі бастығының орынбасары);

МТҚ бөлімі инженерлік-әуеайлақ қызметінің бастығы;

байланыс және радиотехникалық қамтамасыз ету (бұдан әрі – РТҚ) торабының бастығы;

штабтың метеорологиялық қызметінің бастығы;

2) ұшуды басқару тобының адамдары:

ұшу жетекшісі (бұдан әрі – ҰЖ);

ұшу жетекшісінің көмекшісі;
таяу аймақ жетекшісі;
қону аймағының жетекшісі;
алыс аймақ жетекшісі;
жауынгерлік басқару офицері;
ұшақтарды қабылдау және шығару жөніндегі кезекші;

3) ұшуды қамтамасыз ету тобы:

кезекші инженер-синоптик;
кезекші метеобақылаушы;
қонуға кіретін ұшақтарды бақылаушы;

байланыс торабы объектілеріндегі қадағалау бекеттері командалық-диспетчерлік пункт (бұдан әрі – КДП), старттық командалық пункт (бұдан әрі – СКП), радиотехникалық қону жүйесі, жақын навигацияның радиотехникалық жүйесі, алыс жетекті радиомаркер пункті (бұдан әрі – АЖРМ), жақын жетекті радиомаркер пункті (бұдан әрі – ЖЖРМ);

4) қоршаулар командасы және орнитологиялық бекеттер қатысады.

Ескерту. 11-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

12. Әскери бөлімінің метеомамандары әуеайлақта ұшуды қамтамасыз ету барысында:

1) көзбен шолып, аэровизуалды орнитологиялық бақылаулар, КДП, СКП, радиолокациялық қону жүйесі, ЖЖРМ және АЖРМ есептоптарынан, қоршаулар командаларынан, басқа да метеобөлімшелерден, ауа райын барлаушылардан және ұшуды орындаған ӘК экипаждарынан келіп түсетін ұшу және құстардың ұшуы туралы деректер жинауды. Орнитологиялық жағдайды көзбен шолып бақылауларды беруді осы Қағидаларға 1-қосымшаға сәйкес орнитологиялық жағдай туралы деректерді беру схемасының кодымен (бұдан әрі – МАК – ОЖ) жүзеге асырады;

2) қолбасшылыққа, басқару пункттерінің есептоптарына, ұшқыштар құрамына орналасу және ұшу ауданындағы нақты және күтілетін орнитологиялық жағдай туралы деректерді, ал маусымдық миграция кезеңінде биіктіктер, маршруттар және тәулік уақыты бойынша ұшуды шектеу немесе тоқтату жөніндегі ұсынымдар мен ұсыныстарды жеткізуді;

3) орнитологиялық бақылаулар деректерін метеорологиялық орталыққа (бұдан әрі – метеоорталық) және сұрау салу бойынша басқа да метеобөлімшелерге беруді;

4) орнитологиялық жағдайға әуеде және радиолокациялық барлау жүргізу жөнінде ұсыныстар әзірлеуді;

5) әуеайлақтарды орнитологиялық тексеруді ұйымдастыруға және жүргізуге қатысуды, жылдың әртүрлі маусымында орналасу және ұшу ауданындағы

орнитологиялық ахуалдың сипатты ерекшеліктері туралы анықтамалық деректерді дайындауды және жинақтауды;

6) орналасу және ұшу ауданының орнитологиялық жағдайының карта-схемаларын жасауды;

7) ұшатын аппараттардың құстармен соқтығысуына байланысты авиациялық оқиғалар мен тосын оқиғаларды тексеруге қатысуды;

8) құстарды әуеайлақтарға тартатын факторларды жою бойынша және құстарды үркіту құралдарын пайдалану бойынша ұсыныстар әзірлеуге қатысуды;

9) орнитологиялық жағдайды бағалаудың және болжаудың жаңа тиімді тәсілдерін, оны көрнекі көрсету нысандарын және басшы және ұшқыштар құрамына жеткізуді іздестіру және жұмыс тәжірибесіне енгізуді жүзеге асырады.

13. Метеоорталық мынадай іс-шараларды орындайды:

1) авиациялық бөлімдер орналасқан аудандардағы орнитологиялық жағдай туралы, оның ішінде орнитология мәселелерімен айналысатын ұйымдардан (аңшылық шаруашылықтарынан, қорықтардан, қаумалдардан) деректер жинауды ұйымдастырады және оларды бөлімдердің метеобөлімшелеріне ортақтандырып жеткізуді жүзеге асырады;

2) бөлімдерде ұшуды орнитологиялық қамтамасыз етудің жүргізілуіне бақылауды жүзеге асырады және оларға қажетті көмек көрсетеді;

3) ҚР аумағындағы күтілетін орнитологиялық жағдай туралы болжамды әзірлейді және метеобөлімшелерге береді;

4) құстардың миграциясы параметрлерінің (биіктігі, мерзімі, ұшып өту қарқындылығы және басқалар) жылдың әртүрлі маусымындағы метеорологиялық жағдайлардың өзгеруіне байланысты зерделейді, авиациялық орнитология бойынша ғылыми зерттеулерге қатысады;

5) орнитологиялық тұрғыдан ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі әдістемелік құжаттаманы әзірлейді.

14. Әуеайлақта құстарды үркіту құралдарын орналастыру орындарын әуеайлақтың аға авиациялық бастығы айқындайды.

15. Әуеайлақтағы авиациялық ұшуды бөлімнің байланыс және радиотехникалық қамтамасыз ету бөлімшесі:

1) ұшуды басқару тобының адамдарына және метеобөлімшеге құстарға ЖЖРМ және АЖРМ радиолокациялық және көзбен шолып бақылау жүргізуді және нәтижелері туралы баяндауды;

2) құстардың ұшуы туралы мәліметтерді беру үшін орнитологиялық бекеттерді (жедел топтарды) байланыс құралдарымен қамтамасыз етуді;

3) құстар тобының ұшуын планшеттерде (калькада) тіркеуді және олардан белгілеумен ұшу кезеңінде айналыны шолу индикаторларын суретке түсіруді;

4) командалық пункттердің, радиолокациялық қону жүйесінің есептоптарымен, радиолокациялық жүйелердің операторларымен және метеомамандармен радиолокаторлар индикаторларында құстарды тану және табу бойынша практикалық сабақтар өткізуді жүзеге асырады.

16. Ұшуды қамтамасыз ету кезінде ӘК-ның құстармен соқтығысуын болдырмау бойынша жылына 2 рет ұшуды орнитологиялық қамтамасыз етуге талдау жүргізіледі, ол:

1) көзбен шолып және радиолокациялық бақылауларды орнитологиялық тексеру және әуеайлақта және әуеайлақ маңындағы аумақта құстардың жиналу және олардың ұшып өту мерзімдерін, орындарын орнитологиялық тексеру нәтижелері бойынша нақтылауды;

2) әуеайлақ ауданында құстардың шоғырлану және жаппай ұшу себептерін нақтылауды;

3) ӘК-нің құстармен соқтығысуының анағұрлым жиі қайталанатын жағдайларын анықтауды (ӘК типі, ұшу биіктігі мен жылдамдығы, соқтығысу орны, құстардың түрі, тәулік уақыты және жыл мезгілі);

4) соқтығысу салдарларын анықтауды (ӘК зақымдануының саны мен сипаты, жөндеуге, тоқтап тұруға, ӘК-нің тоқтатылған ұшуларына және мәжбүрлі қонуына байланысты материалдық залал);

5) бөлімшелердің ӘК-ні құстармен соқтығысудан қорғау шараларын қамтамасыз ету жөніндегі қызметін талдауды;

6) көзбен шолып, аэровизуалды, орнитологиялық бақылауларды ұйымдастыруды және жүзеге асыруды;

7) ұшу және әуеайлақ, полигондар ауданында және ұшу маршруттарында құстардың ұшуы туралы деректерді жинауды, қорытындылауды және талдауды;

8) әуеайлақ ауданындағы орнитологиялық жағдайға радиолокациялық бақылауды ұйымдастыруды және жүргізуді;

9) қолбасшылықты, әуе қозғалысын басқару орталықтарын және ұшқыштар құрамын орналасу және ұшу ауданындағы нақты және күтілетін орнитологиялық жағдай туралы хабардар етуді, оның күрделенуі туралы уақтылы ескертуді;

10) құстарды әуеайлаққа тартатын факторларды жою жөніндегі іс-шараларды жүргізуді;

11) әуеайлақтардан құстарды үркіту мақсатында акустикалық, биоакустикалық, пиротехникалық және басқа да құралдарды қолдануды;

12) ӘК-нің құстармен соқтығысу жағдайларын талдауды, ұшу қауіпсіздігін орнитологиялық қамтамасыз ету тәжірибесіне құстарды үркітудің жаңа тиімді құралдарын іздестіруді және енгізуді қамтиды.

Ескерту. 16-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

17. ӘК-ның құстармен соқтығысуы туралы деректер ұшу (ұшып өту) аяқталғаннан кейін 1 сағат ішінде осы Қағидаларға 2-қосымшаға сәйкес нысан бойынша әуеайлақта әуе кемелерінің құстармен соқтығысуы туралы деректер журналына енгізіледі және метеоорталыққа дереу ауызша баяндалады.

Ескерту. 17-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

18. ӘК-ның құстармен соқтығысуынан сақтандыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу үшін авиациялық базада әскери бөлім командирі орынбасарының (ҚР ҰҚК АҚ авиациялық басқармасы, бөлімі бастығы орынбасарының) төрағалық етуімен штаттан тыс орнитологиялық комиссия жылына 2 рет әуеайлақ ауданын көктем (наурыз-мамыр) және күз (қыркүйек-қараша) кезеңдерінде орнитологиялық қарап-тексеруді жүргізеді.

Ескерту. 18-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

19. Орнитологиялық тексеру, сондай-ақ:

1) көзбен шолып, аэровизуалды және радиолокациялық бақылау деректері бойынша құстардың саны мен белсенділігі артқан;

2) адамның тыныс-тіршілігіне байланысты әуеайлақ ауданындағы жағдайлар өзгерген (ауыл шаруашылығы жерлерін игеру, тұрғын үй ғимараттарын және бау-бақша кооперативтерін қарқынды салу) жағдайларда жүргізіледі.

20. Штаттан тыс орнитологиялық комиссия әуеайлақ ауданы орнитологиялық жағдайының ерекшеліктерін зерделейді және оның қауіптілік дәрежесін айқындайды, сондай-ақ ӘК-нің құстармен соқтығысуын болдырмауға бағытталған қажетті алдын алу шараларын қабылдайды.

Әуеайлақ ауданына орнитологиялық тексеру жүргізу нәтижелері бойынша акт жасалады, онда тексеру жүргізу уақыты, маршруттары, топ құрамы, тексеру нәтижелері көрсетіледі, сондай-ақ:

1) құстарды үркітудің пассивті техникалық құралдарының жай-күйі (механикалық және механикалық емес қарақшылар, айналы элементтері мен айналып тұратын бөліктері бар үркіткіштер, жыртқыш құстардың макеттері);

2) құстарды үркітудің штаттық (табельдік) акустикалық құралдарының (құстардың үрейлі дыбыстарын жазу трансляторларының, стационарлық және жылжымалы нұсқалардағы сирена дыбыстарының) болуы және жарамдылығы;

3) құстарды үркітудің акустикалық қондырғыларының ракетницалар мен аңшылық қарудың болуы және жарамдылығы;

4) бақылау бекеттері есептоптарының бақылау құралдарымен қамтамасыз етілуі бағаланады.

21. Әуеайлақтың штаттан тыс орнитологиялық комиссиясы жылына 2 реттен сиретпей осы Қағидаларға 2-1-қосымшаға сәйкес нысан бойынша Әуеайлақта әуе кемелерінің құстармен соқтығысуынан сақтандыру бойынша ұшу қауіпсіздігін орнитологиялық қамтамасыз ету жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлейді. Жоспарда іс-шараларды орындау мерзімдері көрсетіледі.

Ескерту. 21-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

22. Профилактикалық іс-шаралар жоспарын орындау мерзімдері аяқталған соң әуеайлақтың штаттан тыс орнитологиялық комиссиясы жүргізілген іс-шаралардың сапасы мен толықтығын, әуеайлақ ауданындағы орнитологиялық жағдайдың өзгеру тенденциясын бағалайды және қосымша профилактикалық шараларды және құстарды үркіту тәсілдерін қабылдау туралы шешім қабылдайды.

Әрбір оқу кезеңінің соңында ӘК-нің құстармен соқтығысуын ескерту жөніндегі іс-шаралардың тиімділігі авиациялық бөлімдер әдістемелік кеңесінің отырысында қаралады.

23. Әуеайлақтарда орнитологиялық ақпаратты жедел алу мақсатында құстарды бақылау ұйымдастырылады. Құстар мекендейтін жерлері бойынша шартты түрде бірнеше үлкен топқа бөлінеді:

1) суда жүзетіндер – тіршілік етуі өзендермен, көлдермен және басқа да су айдындарымен байланысты (үйректер, қаздар, шағалалар);

2) су маңы – тіршілік етуі ылғалды аумақтармен байланысты (балшықшы құс, аққұтандар, тырналар және т. б.);

3) дала және шөл – құрғақ ашық кеңістіктері бар аумақтарда тіршілік ететіндер (дуадақтар, безгелдектер, шілдер);

4) орман немесе дентрофильді – тіршілік етуі ағаш өсімдіктерімен байланысты (саңырау құр, құр, сауысқандар);

5) ауыл шаруашылығы алқаптарында тіршілік ететін мәдени ландшафт құстары (қарғалар, ұзақтар, торғайлар).

24. Белгілі бір ауданда (жергілікті жерде) өзінің болу сипаты бойынша құстар отырықшы, жыл құстары және қыстайтындар болып бөлінеді.

2-параграф. Құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды анықтау және жою

25. Егер олар осы әуеайлақта құстардың шоғырлануының нақты себептерін жоюға немесе оның аумағы арқылы құстардың жиі жаппай ұшып өтуіне мүмкіндік берсе,

әуеайлақ төңірегіндегі экологиялық-орнитологиялық жағдайды құстар үшін қолайсыз жағынан өзгерту жөніндегі іс-шара жүргізіледі (әйтпесе, әуеайлақтағы құстардың саны артуыда мүмкін).

Экологиялық жағдайдың өзгеруі, яғни құстардың тіршілік етуі үшін жағдайлар жасау олардың әуеайлақтағы санын реттеу бойынша анағұрлым тиімді нәтижелер береді. Құстарды биоакустикалық, макеттік және басқа да құралдармен, сондай-ақ ату арқылы үркіту уақытша әсер етеді және құстарды тартатын негізгі факторларды жою жөніндегі іс-шараларды алмастырмайды.

Құстардан арылту жөніндегі осындай іс-шараларды жоспарлау және жүргізу кезінде биологиялық сауатсыз іс-қимылдар жасау жағымсыз және тіпті қарама-қайшы салдарлар тудыруы мүмкін екенін ескеру қажет, өйткені бір құстардың орнына әуеайлақта ұшулар үшін анағұрлым қауіпті құстардың басқа түрлері пайда болуы мүмкін.

Әуеайлақты құстардың болмашы санынан арылту және ұстап тұру тек экологиялық жағдайларды жүйелі, мақсатты түрде өзгерту кезінде мүмкін болады.

26. МТҚ бөлімінің инженерлік-әуеайлақ қызметінің бөлімшелері ұшу-қону жолағында (бұдан әрі – ҰҚЖ) құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды жояды, ҰҚЖ-да және оның жанынан табылған ӘК қағып кеткен құстардың сүйектерін анықтауды және жинауды жүргізеді.

27. Ұшуды жүргізу кезінде қоршау командасы (орнитологиялық бекеттер) ҰЖ-дан құстардың шоғырлануы туралы нұсқау алғаннан кейін дереу ӘК-ға ықтимал қауіп төндіретін құстар анықталған әуеайлақ аумағына барады.

Қоршау командасы тегіс ұңғылы (аңшылық) мылтықпен, пиротехникалық құралдармен, жарық-сигнал беру ракетницаларымен құстардың ӘК-ның ұшуына және қозғалысына қатер төндірмейтін сәтіне дейін әуеайлақ аумағынан құстарды үркіту бойынша әрекет етеді.

Ескерту. 27-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

28. Көктемгі-жазғы-күзгі мезгілдерде құстар жаппай жиналған жағдайларда мынадай орындарда жеткілікті оқ-дәрілері бар атқыштар қойылады:

1) ӘК қону нүктелері, ұшу нүктелері (ұшу жолағынан тыс);

2) басқару жолдарының ҰҚЖ-ға шектесу орындарында ҰЖ-ның "тоқта" командасына дейін.

29. Құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды жою жөніндегі барлық іс-шаралар мынадай топтарға бөлінеді:

1) әуеайлақтарда өткізілетін;

2) әуеайлақ маңындағы аумақта өткізілетін.

30. Әуеайлақтарда құстардың шоғырлану себептерін әскери бөлімнің МТҚ инженерлік-әуеайлақ қызметінің бөлімшелері жояды.

31. Әуеайлақтарда өткізілетін негізгі іс-шаралардың қатарына мыналар жатады:

- 1) ұшу алаңы шегінде бұталардың өскіндерін шабу;
- 2) ұшу алаңында шөп төсемін шабу;
- 3) ұя салу, демалу және түнеу үшін құстарды тартатын әуеайлақ аумағына жақын ағаштар мен бұталарды шабу;
- 4) әуеайлақта шөп төсемін оңтайлы биіктікке дейін шабу (көп жағдайда ол 20-25 сантиметрді құрайды, бірақ жекелеген әуеайлақтарда ол көп жылдық бақылауларды талдауды және штаттан тыс орнитологиялық комиссияның ұсынымдарын ескере отырып белгіленуі мүмкін);
- 5) әуеайлақ құрылыстарында (ангарларда және басқа да ғимараттарда) құстардың ұя салу мүмкіндігін азайту);
- 6) әуеайлақтың батпақты (ылғалды) учаскелерінде мелиорациялық жұмыстар, оларды дренаждау және себу;
- 7) тамақ қалдықтарын жабық контейнерлерде сақтау жолымен асүйлердің, асханалардың тамақ қалдықтарына қолжетімділікті жою, құстардан жабық үй-жайларда қалдықтарды толық кәдеге жарату;
- 8) құстарды аулау үшін тұзақтар орнату;
- 9) құс шоғырланған жерлерде өлі құс ұшалары мен тұлыптарын орнату;
- 10) әуеайлақ аумағын құстарды тартатын ауыл шаруашылығы дақылдары үшін пайдалануға жол бермеу;
- 11) әуеайлақ аумағында құстар тартатын жәндіктерге қарсы химиялық өңдеу жүргізу;
- 12) құстардың ұялас лектері орналасқан ағаштардың жоғарғы бұтақтарын құстар ұя салуды бастағанда аралап кесіп тастау немесе су атқыштардың көмегімен ұяларды қағып түсіру;
- 13) әуеайлақтан 15 километр (бұдан әрі – км) радиустағы тамақ қалдықтарын құрту немесе олардың жиналуын болдырмау немесе оларды жиналған жерден қоқыстарға ұшатын құстар ҰҚЖ-ны және оған баратын жолдарды кесіп өтпейтіндей есеппен басқа жаққа ауыстыру;
- 14) әуеайлақты қоршайтын дәнді дақылдар егілетін ауыл шаруашылығы алқаптарын тек түнгі уақытта жырту және қайта жырту;
- 15) әуеайлақтың бақылау нүктесінен 15 км жақын қашықтықта ӘК ұшуы үшін қауіпті құстардың жаппай жиналуына ықпал ететін аң өсіретін фермаларды қасапханаларды және басқа да объектілерді, сондай-ақ құстардың жаппай жиналуына ықпал ететін қосалқы шаруашылықтарды (шошқа қораларын, сиыр қораларын, құс фермаларын, аң фермаларын, балық тоғандарын) салуға жол берілмейді;

16) әуеайлақ маңындағы аумақ арқылы ұшып өтетін құстардың жиналу орны болып табылатын әуеайлаққа жақын шағын су қоймаларын құрғату;

17) құстардың жаппай ұя салатын, демалатын және түнейтін орны болып табылатын әуеайлаққа жақын орналасқан жағасы биік су қоймаларына өсімдікті шабу;

18) құстарды үркіту құралдарын (зырылдауықтар, қарақшылар, үркіткіштер);

19) осы Қағидаларға 3-қосымшаға сәйкес әуеайлақта құстарды үркіту құралдарын орналастыру схемасына сәйкес әуеайлақта құстарды белсенді үркіту құралдарын орнату және орналастыру;

20) ұшу кезеңінде бекеттерді бөлу (қоршау командасының құрамынан) және оларды құстарды үркітуге арналған құралдармен қамтамасыз ету.

32. Құстарды әуеайлақтардан үркіту әртүрлі құралдардың (биоакустикалық қондырғылардың, қарудың, ракетницаалардың, пиротехникалық құралдардың, пневматикалық пистолеттердің, механикалық үркіткіштердің, айналы шарлардың, лазерлік қондырғылардың, өлі құстар ұшуларының, тарсылдақтардың, газды зеңбіректердің, жыртқыш құстар макеттерінің, өрт сөндіру машиналарының, жалаушалардың және өзге де құралдардың) көмегімен жүргізіледі.

33. Шөптердің түрлі түрлері, олардың тұқымдары да құстарды тартады. Сондықтан әуеайлақта шөп төсемінің нақты құрамын зерделеу және оның құстар үшін тартымдылығын анықтау және бөлімнің орнитологиялық комиссиясының актісінде көрсету қажет.

Құстарды тартатын шөп болған жағдайда оларды біртіндеп ауыстыруды көздеген орынды. Әрбір әуеайлақ үшін шөп қоспасының құрамын климаттық ерекшеліктерді және осы жергілікті жердегі құстардың түрлік құрамын ескере отырып таңдаған жөн (мысалы, гүлдеген беде жәндіктерді, демек, жәндікпен қоректенетін құстарды тартады. Тұқымдар көгершіндер, құрлар үшін азық болады, ал жапырақтар суда жүзетін құстардың азығы болады).

34. Құстардың жиналуына ықпал ететін әуеайлақтарда және әуеайлақ аумақтарында жою жөніндегі іс-шаралар тек жергілікті атқарушы органдардың келісімі бойынша жүргізіледі.

35. Әуеайлақтарда құстарды аулау тұзақпен, тормен, торлармен, өрмек тормен, қақпанмен, ұйықтататын заттармен және басқа да құралдармен жүргізіледі.

3-параграф. Құстарды бақылау

36. Әуеайлақта құстарды аэровизуалды, көзбен шолып және радиолокациялық бақылау жүргізіледі.

Көзбен шолып бақылау құстардың саны, әрекеті және түрлік құрамы туралы ақпаратты жинаудың негізгі тәсілі болып табылады. Оларға метеоқызметтің, ЖЖРМ және АЖРМ, МТҚ бөлімшелерінің жеке құрамы тартылады.

Көзбен шолып бақылау КДП-да, командалық пунктте, СКП-да, метеорологиялық алаңда, ЖЖРМ-да және АЖРМ-да орналасқан бақылау пункттерінен таңғы және кешкі уақытта 2 сағаттан және түскі уақытта 1 сағаттан жүргізіледі. Сонымен қатар, осы мақсаттар үшін ұшуды жүргізу күндері арнайы бекеттер қойылады.

Ескерту. 36-тармаққа өзгеріс енгізілді – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

37. Көзбен шолып бақылау кезінде бақылаушы жергілікті және миграцияланатын құстардың түрлік құрамын және сандық арақатынасын дәл анықтайды, ала бұлтты ауа райы кезінде және күндізгі уақытта әуеайлақтағы көзбен шолып бақылау екі түрге бөлінеді:

1) сағат сайын бақылау тәуліктің жарық уақытында сағат сайын жүзеге асырылады (әр сағаттың басында 5-10 минуттан);

2) авиацияның ұшуы уақытында жедел бақылау.

Көзбен шолып бақылау метеорологиялық бақылаулармен бір уақытта, ал ЖЖРМ және АЖРМ-да ҰЖ қолбасшылығының нұсқауы бойынша жүзеге асырылады.

38. Көзбен шолып бақылау уақытында аспанның көрінетін бөлігі және қоршаған жергілікті жер тексеріледі, бұл ретте ұшып көтерілу және қону бағыты бойынша ҰҚЖ-ға іргелес аумақтарға анағұрлым көп көңіл бөлінеді. Метеорологиялық алаңдағы кезекші бақылаушының жауапкершілік аймағы 1,5 км радиусты, ал КДП, СКП, жақын жетекті радиомаякта, алыс жетекті радиомаякта – 1 км құрайды. Әуеайлақтарда көзбен шолып бақылау үшін жауапкершілік аймақтарының мөлшерлері бақылаушы дүрбісіз көлемі орташа жалғыз құстарды және осы Қағидаға 4-қосымшаға сәйкес құстарды бақылау бойынша жауапкершілік аймақтарын орналастыру схемасында көрсетілген ұсақ құстардың шағын топтарын ескере отырып белгілеген орынды.

39. Үлкен топта құстардың саны кейін барлық топты қайта санаумен олардың бір бөлігіндегі саны бойынша анықталады. Бұл ретте құстардың саны топтың мөлшеріне байланысты: шағын, орташа және үлкен топтар (5-20, 20-50, 50-100 құс) – онға дейін; ірі топтар (100-ден астам құс) – жүзге дейін, ал топтар 1000-нан астам құс – мыңға дейін дөңгелектенеді.

Бақылаушы өзінің әуеайлағында жергілікті (отырықшы) және миграцияланатын құстардың негізгі түрлерін зерделейді. Таныс емес ұшатын құстар анықталған кезде бақылаушы осы Қағидаларға 5-қосымшаға сәйкес жерде, осы Қағидаларға 6-қосымшаға сәйкес ұшуда және суда құстардың суреттері бойынша шамамен алғандағы мөлшерлерін көрсетуі қажет шағындары – торғайдан бастап, орташалары – көгершіннен бастап, ірілер – қаздан бастап. Бақылау нәтижелері осы Қағидаларға 7-қосымшаға сәйкес АВ-20 нысаны бойынша орнитологиялық бақылаулардың арнайы журналына жазылады.

40. Жедел орнитологиялық бақылау тек ұшу кезеңінде жүзеге асырылады. Оларды жүргізу тәртібі мен уақытын ҰЖ әрбір ұшу ауысымына белгілейді. Метеорологиялық алаңдағы бақылаулардан, ЖЖРМ және АЖРМ бақылауларынан басқа, құстарды жедел бақылауды ҰЖ көмекшісі, КДП кезекші синоптигі, қонуға беттейтін ұшақтарды бақылаушы, арнайы қойылған бекеттер, сондай-ақ старттық наряд пен қоршау адамдары жүргізеді.

41. Бақылаушылардың негізгі міндеті – нақты орнитологиялық жағдайды үздіксіз қадағалау және ол туралы ҰЖ уақтылы баяндау. Бұл ретте ұшу қауіпсіздігіне қауіп төндіретін орнитологиялық жағдайдың күрделенуін анықтау ерекше маңызды.

42. Құстарды радиолокациялық бақылауды осы Қағидаларға 8-қосымшаға сәйкес РЛС экрандарында құстардан көмескі шамдарды сәйкестендіру ерекшеліктерінде көзделген радиолокациялық станциялар (бұдан әрі – РЛС) индикаторларының экрандарында құстар тобының жарықтарын тану бойынша штаттық радиолокациялық құралдарда кезекші есептоптар жүзеге асырады.

43. Орнитологиялық бақылау ұшуды жүргізу күндерінде әрбір 3 сағат сайын оларды есептеу үшін белгіленген жауапкершілік аймақтарында 15-20 минуттан қону, диспетчерлік және қарап-шолу радиолокаторларымен құстардың ұшуы үшін қолайлы метеорологиялық жағдайлар болған кезде, жауын-шашын ұзақтығы тәуліктің 1/6 бөлігінен аспағанда, ал жер бетіндегі желдің орташа жылдамдығы секундына 8 метрден аспағанда жүргізіледі. РЛС индикаторларындағы құстар тобынан белгілер суретке түсіріледі, олардың биіктігі мен қозғалыс бағыты айқындалады.

Ескерту. 43-тармақ жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

44. Орнитологиялық қатынаста ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында әуеайлақтардағы штаттық РЛС құстарды бақылауды жүргізу үшін негізгі техникалық құралдар болып табылады. Оларға мыналар жатады:

1) табу және бағыттау РЛС, ұшу биіктігіне байланысты 25-30-дан 60-70 км дейін сенімді табу аймағы;

2) диспетчерлік радиолокаторлар, 500 метр (бұдан әрі – м) биіктікте ұшатын құстарды сенімді анықтау аймағы 15-20 км шегінде болады;

3) қондыру жүйелері, 2000 м дейінгі биіктікте 1 – 15 км дейінгі қашықтықтағы құстарды табу аймағы.

Курстық және қондыру локаторы құстар мен қонуға кіретін ұшақтардың жағдайын бір уақытта анықтау мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Бұл радиолокациялық жүйеде қону аймағының басшысына ҰЖ-ны, ал қажет болған жағдайда ұшқышты құстармен қауіпті жақындасу туралы ескертуге және оған курс пен биіктіктің өзгеруі туралы немесе екінші айналымға кету туралы командаларды уақтылы беруге мүмкіндік береді.

45. Бақылау және радиолокациялық жүйелерден деректерді беру уақытын орнитологиялық жағдайдың күрделілігіне байланысты ҰЖ әрбір ұшу ауысымына нақтылайды.

Орнитологиялық жағдайды радиолокациялық барлауды жүргізу:

1) ауа райы барлаушысының ұшуына дейін 1 сағат және 20-25 минут бұрын, сондай-ақ ұшу басталғанға дейін 30 минут бұрын;

2) ҰЖ нұсқауы бойынша ұшу кезінде.

46. Бақылау нәтижелерін радиолокациялық жүйелердің кезекші операторлары және қону аймағының басшысы ҰЖ-ға баяндайды, метеобөлімшеге немесе кезекші синоптикке БДП-ға хабарлайды және АВ-18 нысаны бойынша арнайы журналға жазады. Кезекші синоптик радиолокациялық орнитологиялық бақылаулардың нәтижелерін старттық журналға, арнайы журналға, арнайы планшетке жазады, оларды және құстар туралы басқа ақпаратпен бірге талдайды, ҰЖ жалпы орнитологиялық жағдайды баяндайды.

Кезекші есептоптар радиолокациялық бақылауды құстардың маусымдық миграциясы кезеңінде ерекше мұқияттылықпен жүргізу керек. Қажет болған жағдайда осы кезеңдерде бақылау жоспарланған ұшулардың алдындағы түннен кейінгі түнге ұйымдастырылады, бұл ұшуға ықтимал орнитологиялық жағдайларды және олардың өзгерістерін алдын ала анықтауға мүмкіндік береді.

Радиолокаторлар индикаторында құстардан жаңғырық-сигналдарды тану осы Қағидаларға 9-қосымшаға сәйкес олардың құстардан жаңғырық-сигналдарының ерекше белгілерін ескере отырып жүргізіледі.

47. Құстарды аэровизуалды бақылау және жағдайды бағалау әдісі құстарды көзбен көруге, олардың түрлік құрамын, санын, шоғырлану ерекшеліктері мен ұшу сипатын, топтардағы балапандарын күтіп ұстауды және басқа да маңызды сипаттамаларды анықтауға мүмкіндік береді. Құстарды бақылау және тікұшақтарды немесе көлік ұшақтарын пайдалана отырып, орнитологиялық жағдайды бағалау елеулі аумақта салыстырмалы аз уақытта жүргізіледі және алынған нәтижелер ұшу қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін жедел пайдаланылуы мүмкін. Тек ұшатын ғана емес, ағаштарда, жерде, суда қонып отырған құстарды бақылау жүргізіледі.

48. Орнитологиялық жағдайды анықтау немесе нақтылау мақсатында әуеайлақтардың аумағын және тікұшақта (ұшақта) ұшу аудандарын аэровизуалды тексеруді жылдың ауыспалы маусымында және ұшуды ұйымдастыру кезеңінде орнитологиялық жағдайлар күрделенген кезде жүргізу ұсынылады.

Тікұшақтың (көлік ұшағының) бортында біліктілік бақылауларын жүргізетін бақылаушының немесе орнитологтың болуы толық және сапалы орнитологиялық деректерді алуға мүмкіндік береді.

49. Аэровизуалды бақылауларды ұйымдастыру кезінде жұмыс кезеңдерін көздеу:

1) ұшуды ұйымдастыру;

2) қажетті аудандарды немесе аумақтарды тексеру бойынша аэровизуалды бақылауларды тікелей жүргізу;

3) айналып ұшу кезінде алынған бақылау нәтижелерін өңдеу және талдау;

4) деректерді қолбасшылыққа, ҰЖ және метеорологиялық орталыққа баяндау.

Аэровизуалды бақылаудың қорытындысы арнайы карта-схеманы дайындау болып табылады.

50. Авиацияға қауіпті құстардың жиналуы, жыртқыш құстардың аққұтандардың немесе бірқазандардың қалқып ұшуы анықталғанда аудандарында, әуеден және жерден бір уақытта оларды анағұрлым егжей-тегжейлі тексеру мақсатында жерүсті көлігінде бақылаушының шығуы жоспарланады.

51. Бақылау нәтижелерін жазуды бейне және фототүсірілімге, сондай-ақ арнайы дайындалған журналға жазумен жүргізген жөн.

Шығу немесе ұшу нәтижесінде алынған материалды өңдеу кезеңінде:

1) бейне және фототүсірілімдерді, журналдағы жазбаларды өңдеу;

2) ұшу кезінде анықталған топтардағы құстарды санау;

3) бірнеше бақылаушылар жазған деректерді салыстыру және орташа есепке келтіру ;

4) ұшу кезінде анықталған шоғырлану орындарын және ұшатын топтарды жұмыс картасы-схемасындағы географиялық орынға байланыстыру;

5) негізгі карта-схемада барлық алынған ақпаратты егжей-тегжейлі көрсету.

Айналып ұшу деректерін өңдеу және талдау нәтижелері қолбасшылыққа баяндалады, орнитологиялық мәлімет жасалады, ол жеделхатпен белгіленген мекенжайларға жіберіледі.

4-параграф. Әуеайлақ ауданына орнитологиялық тексеру жүргізу

52. Әуеайлақты орнитологиялық тексеру орнитологиялық жағдай сипатын, құстардың ұшу бағыттары мен биіктігін, олардың тәуліктік белсенділігі мен маусымдық миграциясы сипатын, жиналатын құстардың саны мен түрлік құрамын, олардың әрекеті ерекшеліктерін (ұя салу, тамақтандыру, демалу) анықтау, сондай-ақ әуеайлақ ауданында құстардың шоғырлануына ықпал ететін жағдайларды анықтау мақсатында жүзеге асырылады.

53. Іс-шараларды жоспарлау кезеңінде әуеайлақтың орнитологиялық комиссиясы орнитологиялық жағдайды алдын ала бағалауды жүргізеді, алдағы жұмыс көлемін белгілейді және жұмыстың соңғы нәтижелерін белгілейді.

Орнитологиялық жағдайды алдын ала бағалау барысында соңғы 5-7 жылда әуеайлақ ауданында ӘК-ны құстармен соқтығысу статистикасы талданады, әуеайлақ

ауданында алдыңғы экологиялық-орнитологиялық зерттеулердің деректері зерделенеді, соңғы айдағы орнитологиялық жағдайды көзбен шолып, әуе және радиолокациялық бақылаулардың нәтижелері қорытындыланады.

54. Орнитологиялық жағдайды алдын ала бағалау нәтижелері бойынша Әуеайлақ ауданын орнитологиялық тексеру жоспары жасалады, оны әуеайлақтың аға авиациялық бастығы бекітеді.

Әуеайлақ ауданын орнитологиялық тексеру жоспарында:

- 1) жердегі орнитологиялық тексеру маршруттары;
- 2) құстарды көзбен шолып және радиолокациялық бақылау жауапкершілігі аймақтары (секторлары);
- 3) жерүсті және су көлігін орнитологиялық тексеру процесінде пайдаланылатын үлгі;
- 4) құстарды бақылауға тартылатын радиолокациялық құралдар;
- 5) құстардың тәуліктік миграциясын анықтау уақыты (таңертең, түске таман шама және кешкі сағаттар);
- 6) тексеруді жүргізу мерзімдері және жауапты адамдар көрсетіледі.

55. Әуеайлақ ауданын орнитологиялық тексеру автомобильдерді, қайықтарды және басқа да көлік құралдарын пайдалана отырып, 1-2 тәулік ішінде 3-5 адамға дейін құраммен, қажет болған жағдайда жаяу мамандар тобының орнитологиялық жағдайды жерүсті және аэровизуалды зерделеуі жолымен жүзеге асырылады.

56. Әуеайлақты орнитологиялық тексеру процесінде ұшу алаңын жерде тексеру, сондай-ақ әуеайлақтың бақылау нүктесінен 4-6 км радиустағы жергілікті жерді және әуе кеңістігін тексеру жүзеге асырылады, бұл ретте:

1) әуеайлақтағы тұрақты тіршілік ететін, жем және демалуға қолайлы орын іздеп жиі ұшып келетін, аялдап ұшып өтетін немесе әуеайлақ ауданына кездейсоқ ұшып келген құстардың саны мен түрлік құрамы белгіленеді;

2) әуеайлаққа жақын қаратоғандардың, ұзақтардың қарғалардың, торғайлардың, көгершіндер мен бірқатар басқа да құстардың ұя салатын аудандары анықталады;

3) құстарды әуеайлаққа тартатын факторлар анықталады, оларға: тамақ қалдықтарын төгетін жерлер, ҰҚЖ ауданындағы биік шөп төсемі, әуеайлаққа жақын жерде элеваторлардың, саяжай кооперативтерінің, ауыл шаруашылығы алқаптарының, жеміс бақтарының, жүзімдіктердің болуы, жаңбырлы ауа райы кезінде бетонды басқару жолдарында және ҰҚЖ-да жаңбыр құрттарының көп мөлшерде жиналуы, жергілікті жердің батпақты учаскелеріндегі ұсақ жәндіктердің таңертең, кешке және бұлыңғыр ауа райы күндері шоғырлануының болуы жатады;

4) құстардың тәуліктік ұшуының белсенділігі нақтыланады, олардың ұя салатын, түнейтін, күндізгі және жиналу орындары белгіленеді;

5) құстардың жем іздеп ұшатын бағыттары анықталады.

57. ҰҚЖ-ға жақын орналасқан жергілікті жерді орнитологиялық тексеру аяқталғаннан кейін әуеайлақ ауданындағы (ұшу және қону курстары, полигондар, шағын биіктегі маршруттар және т.б.) жергілікті жердің анағұрлым қашық учаскелерін тексеру жүргізіледі. Ең бастысы, бұл кезеңде тексеру радиолокациялық және жерүсті тәсілдерімен жүргізіледі.

58. Орнитологиялық тексеру жүргізу уақытында құстардың ұялас лектері анықталған жағдайларда әуеайлақ ауданында мынадай мәліметтер тіркеледі:

- 1) ұялардың орналасуы (жерде, шөпте, қоймаларда, ағаштарда, қамыста);
- 2) құстарға жем беру орындары (су тоғаны жанында, аң фермасында, қоқыс үйіндісінде, ауыл шаруашылығы алқаптарында);
- 3) лектің жасы;
- 4) құстар санының жылдық динамикасы (ұлғаяды, төмендейді, ауытқиды, өзгермейді);
- 5) лектің орналасқан жерінің күзетілу дәрежесі (қорық, қаумал, санитариялық аймақ);
- 6) лек маңайындағы адамдар қызметінің түрі (жидектер жинау, аң аулау, мал жаю, ауыл шаруашылығы жұмыстары);
- 7) адамдар тарапынан алаңдаушылық дәрежесі (күшті, әлсіз, жоқ);
- 8) лектегі құстар санын санау мынадай әдістермен жүргізіледі:
шағын лектер жағдайында барлық ұяларды даналап қайта санау;

басқа жағдайларда қандай да бір алаңдағы барлық ұяларды, кейіннен алынған мәліметтерді лектің барлық алаңына экстраполяциялау орындардағы қайта санау. Бұл ретте лектің ортасында және құстардың ұя салуының әртүрлі тығыздығы 1 шаршы метр (бұдан әрі – ш.м.) перифериясында ұя саны ескеріледі, оның лектің барлық ауданына экстраполяцияланатын 1 ш. м. орташа тығыздығы шығарылады.

Су тоғандары әуеайлақтың бақылау нүктесінен 5-20 км радиуста орналасқан кезде олар қайықтан немесе су тоғанының жағасында өсіп тұрған ағаштардан немесе басқа биік жерлерден дүрбінің көмегімен зерттеледі.

Су тоғандарын тексеру кезінде:

- су тоғанының алаңы;
- жағаның түрі (жайпақ, тік, тік жарлы жыртылған, құмды, лайлы, сазды, қиыршық тасты, жартасты);
- басым жерүсті және су өсімдіктерінің құрамы;
- қоға, қамыс және құрақ өсімдіктерінің болуы;
- су қоймасының ашықтығы (жағасында ағаш және бұта өсімдіктерінің болуы).

Қажет болған жағдайда мұз жабынының қатуы мен бұзылуының орташа күндері нақтыланады.

59. Су тоғанын мекендейтін құстардың түрлік құрамы туралы ішінара түсінікті желмен жағаға келетін қауырсындарды жинау және кейіннен сәйкестендіру жолымен

судың келуі-қайтуы, сондай-ақ жолағында қалдырылған құстардың іздері бойынша алу қажет.

60. Құстарды тексеру және бақылау нәтижелері жақын жердегі аңшылық алқаптардан (қорықтардан), сондай-ақ басқа да көздерден алынған мәліметтермен салыстырылады және толықтырылады және орнитологиялық жағдай картасына енгізіледі, ол ұшу алдындағы нұсқаулар тобында орналастырылады.

61. Құстардың жылдық белсенділігінің әртүрлі кезеңдерінде әуеайлақ ауданын орнитологиялық тексеру әдістемесі осы іс-шараларды жоспарлау және жүргізу кезінде ескерілуі қажет белгілі бір ерекшеліктерге ие.

62. Атап айтқанда, көктем мезгілінде, жергілікті құстарды есепке алмағанда, миграцияланатын құстардың маршруттары, жолдары, ұшып өту биіктігі мен мерзімдері, олардың демалатын және жем жейтін орындары анықталады. Осы тексеру радиолокациялық және аэровизуалды тәсілдермен жүзеге асырылады, ал жердегі тексеру тек ҰҚЖ, ЖЖРМ және АЖРМ жанында жүргізіледі.

63. Жаздың соңғы мезгілінде орнитологиялық тексеру процесінде құстарды бақылаудың барлық тәсілдері пайдаланылады, бұл ретте балапандардың қанатының катаю мерзімдері, ұямен көшуден кейінгі оның ұшу бағыттары мен биіктіктері, солтүстіктен жылуды жақсы көретін миграцияланатын құстардың ұшып өту (ұшып келу) жолдары мен биіктіктері, суда жүзетін және су маңындағы құстардың жылжу бағыты мен биіктігі айқындалады.

64. Әуеайлақ ауданын орнитологиялық тексеру жөніндегі іс-шаралар аяқталғаннан кейін әуеайлақты тексеру актісі жасалады және ӘК-нің құстармен соқтығысуының алдын алу жөніндегі іс-шаралар кешені дайындалады.

5-параграф. Әуеайлақтардан құстарды үркіту

65. Әуеайлақта құстарды үркітуге қоршау командасының құрамындағы адамдар, байланыс және радиотехникалық қамтамасыз етудің жеке құрамы әртүрлі құралдардың: биоакустикалық қондырғылардың, қарудың, ракетницалардың, газды зеңбіректердің, тарсылдақтардың, айналы шарлардың, торлардың және т. б. көмегімен тартылады.

Құстарды үркітудің анағұрлым орынды құралдарын таңдау және қолдану орнитологиялық жағдайдың жергілікті ерекшеліктеріне сүйене отырып, әрбір әуеайлақта жүзеге асырылады. Бұл ретте мыналар ескеріледі:

1) кез келген үркітуші затты үздіксіз немесе тым жиі қолданған кезде уақыт өте келе құстардың оған үйренуіне байланысты оның тиімділігі төмендейді;

2) үркітудің бірнеше тәсілдерін бір уақытта қолданған кезде (мысалы, апат айқайларын ойнату және ракетницадан және қарудан ату, үркітетін заттарды орнату және ракетницадан және т. б. ату) немесе олардың кезектесіп қолданудың үркітудің тиімділігін арттырады;

3) құстар миграция кезінде (көктемде және күзде) анағұрлым тез үріккіш болып келеді, өйткені бұл кезеңде көптеген құстар аумаққа әлі үйренбейді;

4) жергілікті құстар (әсіресе жазғы уақытта) үркіту құралдарының әсерін аз қабылдайды, бірақ көктемде және күзде оларды әуеайлақтан үркіту қажет, өйткені олар жиі миграцияланатын құстардың жиналуына себеп болып табылады;

5) ракетницадан ату және биоакустикалық үркіту кейде құстардың әуеге көтерілуіне алып келеді және олар ұшып кетпес бұрын біраз уақыт (1-2 минут) үркіту орнын айналып ұшып, ӘК ұшуы үшін одан да үлкен қауіп төндіреді. Осыған байланысты, үркітудің осы тәсілдерін ӘК ұшуына (қонуына) дейін 5-10 минут бұрын қолдану не ҰҚЖ-дан 150 м қашық орналасқан құстардың тобын уақытша үркітпеу керек.

66. Биоакустикалық үркіту (құстардың үрейлі шулы даусын дауыс зорайтқыштар арқылы ойнатумен) байланыс және радиотехникалық қамтамасыз ету жеке құрамы жүргізеді.

67. Әуеайлақтарда төрт типті биоакустикалық қондырғылар қолданылады: стационарлық (дауыс зорайтқыштар ұшу алаңына немесе ЖЖРМ-ға орнатылады), жылжымалы (барлық аппаратура жеңіл автомашинаға орнатылады), жартылай жылжымалы (аппаратура арнайы арбаға орнатылады, аппаратураны қосу және ажырату радио арқылы жүргізіледі) және тасымалданатын.

68. Құстарды биоакустикалық үркітудің жоғары тиімділігіне мынадай негізгі шарттар сақталған кезде қол жеткізіледі:

1) магнитті таспада құстың дауысын жазу сапалы жүргізілген (стационарлық жағдайда, арнайы аппаратураның көмегімен);

2) биоакустикалық қондырғы жазылған құстардың шулы дауыстарын бұрмалаусыз ойнатады;

3) үркітілетін құстың дәл сол түрінің даусы ойнатылады;

4) құстың шулы даусын ойнату ұзақтығы мен жиілігі құстардың осы түрі мен орнитологиялық жағдай үшін нормаларға сәйкес келеді.

69. Жем жеудегі және демалудағы құстарды үркіту үшін үркітетін сигналдарды таратуды 2-3 рет қатарынан жүргізу керек.

70. Әртүрлі түрлермен аралас құстардың топтары өте жиі кездеседі. Бұл жағдайда топтағы көлемі бойынша ірі және саны жағынан көп құстардың дабыл сигналдарын қолдану ұсынылады.

71. Үркітудің биоакустикалық құралдарын қолданған жағдайда ауа райы жағдайларын ескеру қажет. Сонымен, күшті қарсы және бүйірден соққан жел, жаңбыр сигнал дыбысының қашықтығын айтарлықтай қысқартады.

72. Құстарды үркітетін адамдарға олардың ойнатылатын сигналдарға әрекетін байқаған жөн. Биоакустикалық үркіту тиімділігі төмендеген жағдайда сигналдарды

ауыстыруды жүргізу керек. Одан басқа, сигналдардың ойнатуды шынайы қауіпті көрсетумен (яғни ракетницадан, аң аулау қаруынан және тағы басқалардан атумен) кезең-кезеңімен бекіту қажет.

73. Құстардың кейбір түрлері (мысалы, көгершін) нақты алаңдаушылық шуын тудырмауын, сондықтан оларды биоакустикалық қорқыту белгілі бір қиындықтармен байланысты.

74. Құстарды әуеайлақтан ракетницадан атумен үркітуді ҰЖ нұсқауы бойынша қоршау командасының жеке құрамы жүзеге асырады. Қорқыту ракета олардан жақын ұшып өтетіндей есеппен құстарға қарай атумен жүргізіледі. Жазғы уақытта бұл әдіс құрғақ шөптің жану қаупі болмаса қолданылады.

75. Газдың қатты дыбысымен автоматты түрде жарылатын арнайы ойыншық тапаншаның көмегімен құстарды үркіту осы тәсілдің жоғары емес тиімділігіне байланысты сирек жағдайларда жүргізіледі. Бұл үркіту тәсілі ең алдымен ауланатын құстарға (үйректер, қаздар, балықшы құстар және тағы басқа) қатысты қолданылады, бұл ретте ойыншық тапаншалар құстардың тұрақты жиналатын орындарына жақын орналасады. Анағұрлым жедел қолдану үшін зеңбіректерді тіркеме арбаға орнату ұсынылады. Газды зеңбіректерін пайдалану кезінде өртке қарсы қауіпсіздік шараларын сақтау қажет.

76. Құстарды әуеайлақтан әртүрлі заттардың (тарсылдақтар, жалаушалар, өлі құстардың ұшалары және тағы басқа) көмегімен үркіту құстардың тұрақты жиналатын орындарында (құстардың жиналу себебін жоюға болмайтын жағдайларда) жүргізіледі. Осы заттарды орнатуды әуеайлақ қызметінің қызметкерлері жүзеге асырады, бұл ретте олар жергілікті биологиялық мекемелерден келген орнитолог-мамандардың ұсыныстарын басшылыққа алады.

6-параграф. Күрделі орнитологиялық жағдайда ұшу кезіндегі экипаждардың іс-қимылдары

77. Ұшуға дайындық кезінде ӘК командирі орнитологиялық жағдай туралы ақпаратты ескереді.

Күрделі орнитологиялық жағдай кезінде ұшып-көтерілу және қонуды қону жағдайына қосылған шамдармен жүргізу қажет.

78. Маршрут бойынша ұшу кезінде құстардың жиналуы анықталған жағдайда, экипаж олармен соқтығысудың алдын алу жөніндегі шараларды сол жақтан, оң жақтан немесе олардың үстінен айналып өту арқылы қабылдайды. Орнитологиялық жағдайы күрделі аймақты айналып өту мүмкін болмаған кезде ӘК командирі бұл туралы ҰЖ (ұшуды басқару органына) баяндайды, оның командасы бойынша тапсырманы тоқтатуға және оның нұсқауларына сәйкес әрекет етеді.

79. ӘК қону курсына беттеген кезде, ұшуды басқару тобынан күрделі орнитологиялық жағдай туралы ақпаратты алғаннан кейін, әуеайлақта немесе құстарды көзбен шолып тапқан кезде экипаж:

- 1) сақтықты күшейтеді;
- 2) егер олар бұрын қосылмаған болса, қону шамдарын қосады;
- 3) қажет болған кезде ҰЖ баяндай отырып, екінші айналымға шығады.

80. Ұшуға шешім қабылдау алдында ӘК командирі әуеайлақ ауданындағы және ұшу маршрутындағы орнитологиялық жағдайды ескереді.

Орындау стартында ұшу басшылығы тобынан орнитологиялық жағдайдың күрделенуі туралы ақпаратты алғаннан кейін ӘК командирі ұшуды орындау мүмкіндігін бағалайды. Бұндай жағдайларда ұшу шамдары қосылған кезде жүргізіледі.

81. Маршрут бойынша ұшып өткен кезде, құстардың жиналуы анықталған жағдайда, экипаж оларды бір жағынан айналып өтеді немесе олардың үстінен ұшып өтеді. Әсіресе, ӘК-ге қатысты агрессия көрсетуі мүмкін ірі жыртқыш құстармен әуеде кездескен уақытта мұқият болуға тиіс. Бұл жағдайда олармен жақындасудың алдын алу бойынша әрекет ету қажет.

82. Күрделі орнитологиялық жағдай аймағын айналып өту мүмкін болмаған кезде командирге ӘК-ні ұшып шығу пунктіне қайтару немесе жақын жердегі қосалқы әуеайлаққа қонуды жүргізу ұсынылады.

83. Шағын биіктіктерде ұшқан кезде, құс шоғырларының үстінен және жер мен суда құстардың жиналуы мүмкін жерлердің үстінен ұшып өтуді құстармен соқтығысудан кепілдік беретін қауіпсіз биіктікте жүргізу ұсынылады. Ұшу уақытында ұшуға қауіп төндіретін құстардың жиналуын байқаған ӘК экипаждары олар туралы ақпаратты ҰЖ-ға дереу береді.

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
1-қосымша

Орнитологиялық жағдай туралы деректерді беру коды (МАК – ОЖ) Код схемасы

99990 YYGGn Iiii P₁A₁ Z₁B₁B₁ 1K₁R₁d₁d₁ 22h₁h₁h₁ 33H₁H₁H₁

55555 P₁A₁ Z₁B₁B₁ 1K₁R₁d₁d₁ 22h₁h₁h₁ 33H₁H₁H₁

Кодтағы әріптік және цифрлық символдардың мәні

99990 – топ;

9999 – кодтың цифрлары;

0 – келесі топтардағы цифрлар орнитологиялық жағдай туралы берілетіндігін көрсететін ерекше сан.

YYYYGn топ:

YY – бақылау аяқталатын айдың күні;

GG – бақылау аяқталған уақыт сағатпен;

n – бақылау кезеңі орнитологиялық жағдай туралы деректер берілетін тәулік санымен көрсетілген.

IIii топ:

IIii – орнитологиялық жағдай туралы деректер хабарланатын нүкте индексі

P₁A₁ Z₁B₁V₁ топ:

P₁ – құстардың ұшу сипаты. 1-кесте бойынша кодталады;

1-кесте

К о д цифры	Құстардың ұшу сипаты (P1)	К о д цифры	Құстардың ұшу сипаты (P1)
0	Белгіленген жоқ	5	Жергілікті құстар мен қалықтаушылардың ұшуы
1	Жергілікті құстардың ұшуы	6	Жергілікті құстар мен қалықтаушылардың миграциясы
2	Миграциясы	7	Жас құстардың ұшуы
3	Қалықтаушылардың ұшуы	8	Миграцияның ұлғаюы (1 – 4 күн)
4	Жергілікті құстардың ұшуы және миграциясы	9	Құстардың ұшуы анықталған жоқ

A₁ – құстардың тәуліктік ұшу белсенділігі. 2-кесте бойынша кодталады;

2-кесте

К о д цифры	Құстардың тәуліктік ұшу белсенділігі (P1)	К о д цифры	Құстардың тәуліктік ұшу белсенділігі (P1)
0	Белгіленген жоқ	5	Түнде
1	Таңертең	6	Тәуліктің жарық уақытында
2	Кешке	7	Тәуліктің қараңғы уақытында
3	Таңертең және кешке	8	Тәулік бойы
4	Күндіз	9	Құстардың ұшуы анықталған жоқ

Z₁ – құстарды бақылау тәсілі. 3-кесте бойынша кодталады;

3-кесте

Код цифры	Құстарды бақылау тәсілі (Z1)	Код цифры	Құстарды бақылау тәсілі (Z1)
0	Бақылау жүргізілген жоқ	5	Көзбен шолып және радиолокациялық
1	Көзбен шолып	6	Радиолокациялық және аэровизуальды
2	Радиолокациялық	7	Көзбен шолып және аэровизуальды
3	Аэровизуальды (барлау)	8	Арнайы ұшулар
4	Орнитологтар мәліметтері	9	Бақылаудың барлық түрі

B₁V₁ – құстардың көлемі мен түрлері. 4-кесте бойынша кодталады;

4-кесте

К о д цифры	Құстардың көлемі мен түрлері (B1B1)	К о д цифры	Құстардың көлемі мен түрлері (B1B1)
0 0	Түрі белгіленген жоқ	1 0	Орташа жыртқыш құстар (ақсарылар, құладындар, қаршығалар)
0 1	Ұсақ торғайлар	1 1	Үлкен құстар
0 2	Қарлығаш, сұр қарлығаш	1 2	Үйректер (барылдауық, сұр, бізқұйрық, шүрегей)
0 3	Қара торғайлар	1 3	Көкқұтан
	Ұсақ жыртқыш құстар (күйкентай)		

0 4	,	к ы р ғ и)	1 4	Қ а з д а р
0 5	Орташа	қ ұ с т а р	1 5	Үлкен жыртқыш құстар (бүркіт, күшіген)
0 6	Көгершіндер		1 6	Ө те ү л к е н к ұ с т а р
0 7	Қарғатектестер		1 7	А қ к ұ т а н д а р
0 8	Балықшы құс (қызғыш)		1 8	Т ы р н а л а р
09	Шағала		19	Аккулар

$1K^1R^1d^1d^1$ топ:

1 – ерекше цифры;

K_1 – топ саны; 5-кесте бойынша кодталады;

5-кесте

Код цифры	Топ саны (K_1)	Код цифры	Топ саны (K_1)
0	Белгіленген жоқ	3	11 - 15 т о п
1	1 - 5 т о п	4	16 - 25 т о п
2	6-10 топ	5	25 топтан артық

R_1 – топ қосындысының көлемі. 6-кестеде кодталады;

d_1d_1 – топтың (құстың) жылжу бағыты ондық градуста.

22 $h_1h_1h_1$ топ:

22 – ерекше цифры;

$h_1h_1h_1$ – құстардың ұшуының төменгі шекарасының биіктігі ондық метрде.

33 $N_1N_1N_1$ топ:

33 – ерекше цифры;

$N_1N_1N_1$ – құстардың ұшуының жоғарғы шекарасының биіктігі ондық метрде.

55555 – топ:

55555 – ерекше цифры, одан әрі құстардың басқа түрлері туралы мәліметтерді көрсетеді.

6-кесте

Код цифры	Топ саны (K_1)	Код цифры	Топ саны (K_1)
0	Бөлек құстар (төртке дейін)	5	Кіші және орта топтар
1	Кіші топ (5-20)	6	Орта және үлкен топтар
2	Орта топ (21-100)	7	Барлық көлемдегі топтар
3	Үлкен топ (101-1000)	8	Топ көлемі белгіленген жоқ
4	Өте үлкен топ(> 1000)		

Ескертпе:

1. Бақылау белгілі бір мерзімде болған жағдайда (GG) h орнына 0 цифры қойылады. Егер бақылау кезеңі 9 немесе одан артық тәулікті құраса, кодтау кезінде 2-топтағы уақыт (бақылаудың басталуы мен аяқталуы күні мен уақыты) пайдаланылады, бұл ретте екі топта да h орнына 9 цифры қойылады.

2. Құстардың әртүрлі түрін кодтау кезінде екінші және келесі түрдің сипаттамалары алдында ($P_1A_1Z_1B_1B_1$) 55555-топ қойылады. Егер құстардың 1, 22, 33 топтарда ерекше

кодталатын цифрлары бар барлық түрлерінің сипаттамалары бірдей болса, осы топтар тек бірақ рет құстардың түрлері санағаннан кейін пайдаланылады.

3. Топ қосындысының көлемі (R1) бақылау мерзімі кезіндегі жағдайда топ санымен ондағы құстар санына көбейту арқылы айқындалады.

4. Құстардың (топтың) ұшу бағыты белгісіз болған жағдайда $d_1 d_1$ орнына 00 қойылады, құстардың ұшу бағыты әр түрлі болса 99 қойылады.

5. Егер де құстардың ұшуы қабатта емес, белгілі бір биікте байқалса, $22h_1 h_1 h_1$ және $33N_1 N_1 N_1$ топтарында сол бір биіктік көрсетіледі.

Мысалдар:

1) 31417 пункті ауданында 19 күні сағат 8-ден 20 күнгі сағат 8-ге дейінгі кезеңде үйрек, қаз және тырналар миграциясы байқалды. Тәулік бойы 2000-3000 м биіктікте солтүстік-батысқа 5 топқа дейін 50-100 құс ұшып өтті. Тәуліктік жарық уақытында 300 м биіктікке дейін жергілікті қарға тұқымдастары тобынан 15-20 құстың әртүрлі бағытта ретсіз ұшуы байқалған.

Кодталған хабарлама мынадай түрде:

99990 20081 31417 28512 55555 28514 55555 28518 11333 22200 33300 55555 16507
11299 22000 33030;

2) 35700 пункті ауданында 15 күні сағат 8-ден 16 күні сағат 8-ге дейінгі кезеңде ауа райын көзбен және әуеде барлау кезінде күндіз және кешке 500-800 м биіктікте солтүстік бағытқа қарай аққулардың, қаздардың ұшып өтуі байқалды.

Бақылау кезеңінде 20-50 6 топ ұшып өтті. Тәуліктің жарық уақытында 2500 м биіктікке дейін 15-20 құс бар 2 топ ақ құтанның қалықтауы байқалды.

Кодталған хабарлама келесі түрде:

99990 16081 35700 23708 55555 23714 55555 23719 12336 22050 33080 55555 36717
11299 22000 33250;

3) 35700 пункті ауданында 15 күні сағат 8-ден 16 күні сағат 8-ге дейінгі кезеңде құстардың ұшуы байқалмады.

Кодталған хабарлама мынадай түрде болады:

99990 16081 35700 99900.

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
2-қосымша

Әуеайлақта әуе кемелерінің құстармен соқтығысуы туралы деректер журналы (Үлгі)

Ескерту. 2-қосымша жаңа редакцияда – ҚР Қорғаныс министрінің 05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

Оқиға болған күн _____ уақыт _____

— ӘК типі _____ ӘК № _____

— Болған оқиға туралы кім баяндады: _____

— ҰҚЖ-да құстардың қандай қалдығы табылды: _____

— Анықталған орны (ҰҚЖ осіне қатысты): _____

— Ұшу кезеңі (биіктігі, жылдамдығы, ұшу және қону): _____

— Құстардың түрі мен саны: _____

— ӘК-ға құстардың тап болу орны: _____

— Зақымдануы: _____

— Экипаж мәліметтері: _____

— ҰҚЖ курсы: _____

— ҰҚЖ-ның соңғы қарап-тексеру уақыты: _____

— Оқиға болған сәттегі орнитологиялық жағдай: _____

— Метеожағдай: _____

Кімге баяндалды (баяндалған уақыт) _____

— Кезекші: _____

(әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде))

20 ____ жылғы " ____ " _____

Қолы _____

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының

ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
2-1-қосымша
Нысан
Бекітемін
00000 әскери бөлімінің
командирі
(ҚР ҰҚК АҚ авиациялық
басқармасының, бөлімінің
бастығы)

(әскери атағы, қолы, тегі, аты,
әкесінің аты (ол бар болған
кезде)
20__ жылғы " __ " _____

**Әуеайлақта әуе кемелерінің құстармен соқтығысуынан сақтандыру бойынша
ұшу қауіпсіздігін орнитологиялық қамтамасыз ету іс-шаралары жоспары**

Ескерту. Қағида 2-1-қосымшамен толықтырылды – ҚР Қорғаныс министрінің
05.10.2020 № 505 (алғашқы ресми жарияланған күнінен кейін күнтізбелік он күн өткен
соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

Р/с №	Іс-шаралар	Орындау мерзімі	Орындауға жауапты	Күні, орындалғаны туралы белгі
1.				
2				
3				

00000 әскери бөлімі (ҚР ҰҚК АҚ басқармасы, бөлімі) штаттан тыс орнитологиялық
комиссиясының төрағасы _____

_____ (әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде))

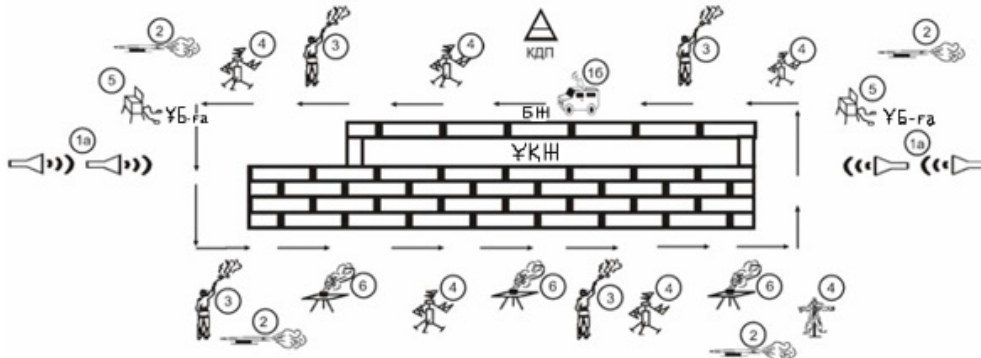
Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
3-қосымша

Бекітемін
_____ әскери бөлімінің командирі

(әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде)

20 жылғы «__» _____

Әуежайдағы құстарды қарқынды үркіту құралдарын орналастыру схемасы

Цифрлық белгілер:

1а - стационарлы акустикалық қондырғы;

1б - жылжымалы акустикалық қондырғы;

2 - карбидті және газды зеңбіректер;

3 - сигналдық зымыран;

4 үркіту заттары (жалау, қарақшы, тарсылдатқыш құралдары);

5 ҚАҰҚ (құстарды автоматтандырылған үркіту құралы);

6 түтін құтылары.

Метеорологиялық қызмет (топ) бастығы

(әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде)

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына

4-қосымша

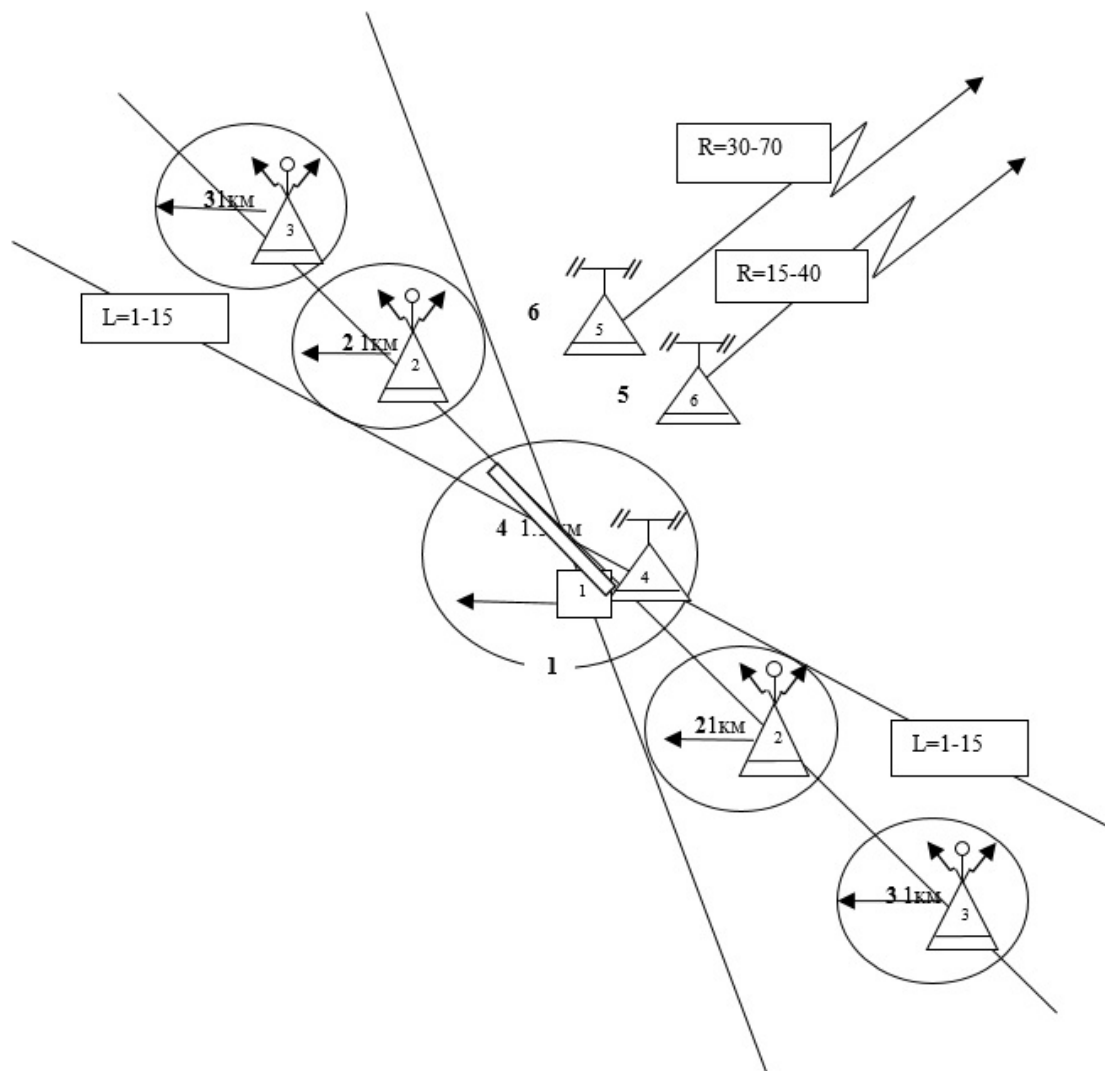
Бекітемін

_____ әскери бөлімінің штаб
бастығы

(әскери атағы, қолы, тегі, аты,
әкесінің аты (ол бар болған
кезде)

20 жылғы " __ " _____

**Әуеайлақтағы құстарды бақылау бойынша жауапкершілік аймақтарын
орналастыру схемасы**

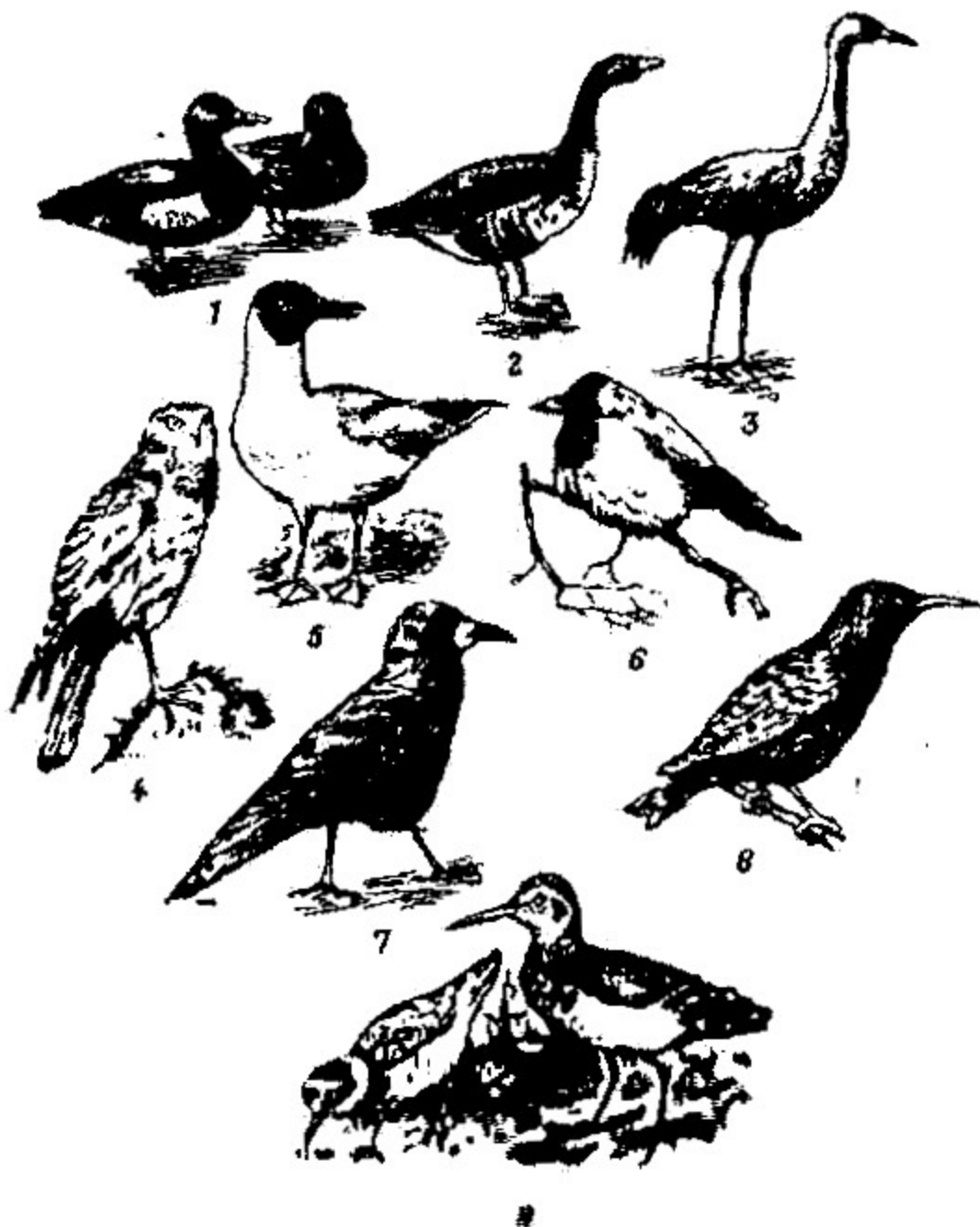
Ескертпе:

1) метеоалаң; 2) ЖЖРМ; 3) АЖРМ; 4) қондыру лоаторы; 5) диспетчерлік лоаторы ; 6) табу және бағыттау лоаторы: R – жауапкершілік аймағының радиусы; L – қондыру лоаторымен құстарды табу қашықтығы.

Әскери бөлім метеорологиялық қызметінің (тобының) бастығы _____
 _____ (әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде)
) 20 ____ жылғы " ____ " _____

Қазақстан Республикасы
 мемлекеттік авиациясының
 ұшуын орнитологиялық
 қамтамасыз ету қағидаларына
 5-қосымша

Жер бетіндегі құстардың суреті

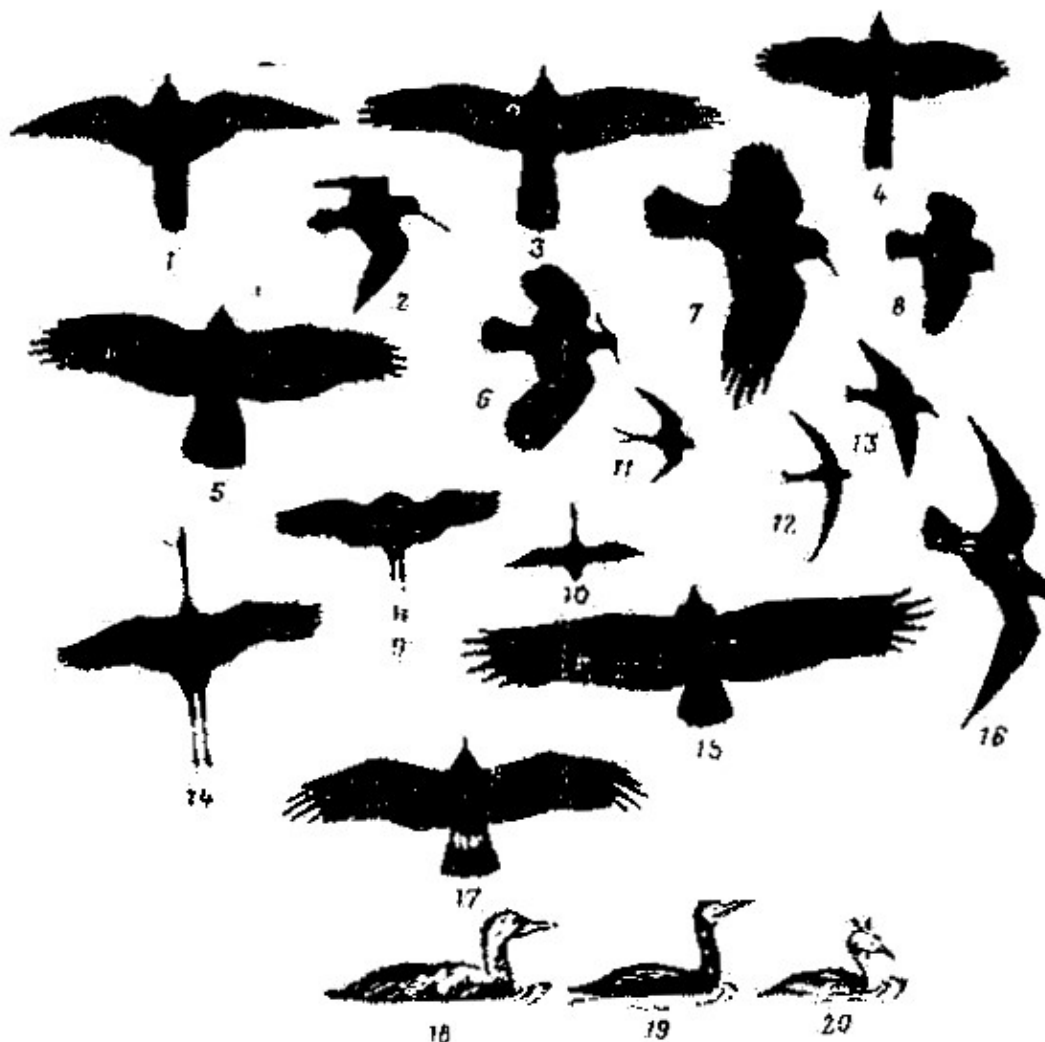

Ескертпе:

1 - үйрек; 2 - қаз; 3 - тырна; 4 - қырғи; 5 - шағала; 6 - қарға; 7 - қаратаған; 8 - қараторғай; 9 - балықшы құс.

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
6-қосымша

Ұшудағы және судағы құстардың бейнесі

Ескертпе:

1 - сұңқар; 2 - балықшы құс; 3 - ителгі; 4 - қаршыға; 5 - жамансары; 6 - қызғыш; 7 - қаратаған; 8 - үкі; 9 - көкқұтан; 10 - үйрек; 11 - қарлығаш; 12 - сұр қарлығаш; 13 - қараторғай; 14 - тырна, ақ құтан; 15 - күшіген; 16 - шағала; 17 - бүркіт; 18 - гагара; 19 - суқұзғын; 20 - сұқсыр үйрек.

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
камтамасыз ету қағидаларына
7-қосымша
АВ-20 нысаны

Орнитологиялық бақылау журналы

Бақылау уақыты	Құстардың түрі мен көлемі	Құстардың саны, тобы	Топтың көлемі	Ұшу биіктігі	Ұшу бағыты	Ұшу сипаты
09:00						

10:00						
11:00						
12:00						
13:00						
14:00						
15:00						
16:00						
17:00						
18:00						
19:00						
20:00						
21:00						
22:00						
23:00						
00:00						
01:00						
02:00						
03:00						
04:00						
05:00						
06:00						
07:00						
08:00						

Кезекші _____

(әскери атағы, қолы, тегі, аты, әкесінің аты (ол бар болған кезде))

Қазақстан Республикасы
 мемлекеттік авиациясының
 ұшуын орнитологиялық
 қамтамасыз ету қағидаларына
 8-қосымша

Радиолокациялық станцияның экрандарында құстардан жарықтарды сәйкестендіру ерекшеліктері

Радиолокациялық станциялар индикаторларының экрандарында құстар тобынан жарықтарды тану міндеті өте күрделі және белгілі бір дағдыларды талап етеді. Негізгі

қиындық құстардан жарық көрінбейді және өзінің сыртқы түрі бойынша өте әртүрлі, соның салдарынан оларды танудың бірыңғай әдістемесін әзірлеу, сондай-ақ оларды өзге жарықтардан толық сеніммен ажыратуға мүмкіндік беретін қандай да бір белгіні көрсету қиын.

Сонымен қатар, құстардың жарықтары бірнеше ерекшеліктерге тән, олардың жиынтығы бойынша оларды сәйкестендіруді толық сенімді жүзеге асыруға болады.

Олардың қатарына өлшемін, айқындығын, пішінін, шекараларының айқындығын, жылжу жылдамдығы мен бағытын, бейненің тұрақтылығын, радиолокатордың экранында орналасуын жатқызуға болады.

Құстардың жарықтары көлемі мен айқындығы жағынан өзара ерекшеленуі мүмкін, өйткені бұл белгілер құстардың саны мен мөлшеріне, оларды радиолокатордан алып тастауға, құстардың топта өзара орналасуына, радиолокатор антеннасына және басқа да факторларға қатысты құс денесінің жағдайына байланысты болады.

Қондыру радиолокаторы экранындағы құстардың тығыз табандарынан жарықтың мөлшері көп жағдайда өзінің өлшемдері бойынша шағын ӘК жарықтарына сәйкес келеді, ал жалғыз құста нүктенің мөлшері жиі болады.

Радиолокатордың экрандарындағы құстардан жарықтың айқындығы ұшақтан сигналдар-жаңғырығының жарығынан едәуір аз және үнемі өзгереді, ал кейде бұл жарықтар кедергіге ұқсайды.

Құстардан шыққан сигнал-жаңғырығы түрі экрандарда дөңгелек дақ немесе нүкте түрінде көрінеді. Табылған құстардың үлкен тобы (мың дарак) мандайшеп бойынша кең созылған жағдайда, оның жарығы сызықпен немесе доғамен болуы мүмкін.

Құстардың жарығының шектерінде ұшақтан және жерүсті заттарынан белгілер сияқты қанық сызбалар болмайды, сонымен бірге бұлттардың белгілері сияқты емес, анық болады.

Құстардан жарықтың жылжу жылдамдығы шамамен 20-50 км/сағ қатысты, сондықтан экранда құстардан жарықтың жылжуын көзбен көру өте қиын.

Желдің бағыты бойынша үлкен биіктіктерде ұшу уақытында құстардың ұшу жылдамдығы 120-150 км/сағ жетуі мүмкін, бұл ретте жарықтың ығысуын салыстырмалы түрде оңай байқауға болады, бұл тек жылжу жылдамдығы бойынша оларды жер үсті заттарымен құрылған қозғалмайтын сигнал-жаңғырығынан ажыратуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, жарықтарды сәйкестендіру кезінде олардың жылжу жылдамдығы бойынша әртүрлі биіктіктерде желдің жылдамдығы мен бағытын ескеруге тура келеді, бұны жедел жұмыста жүзеге асыру қиын болады. Жылдамдықтың әртүрлігі радиолокатор экранында айтарлықтай жылдам қозғалатын ӘК белгісінен құстан жарықты оңай ажыратуға мүмкіндік береді.

Жарықтың жылжу бағыты жарықты құстардан аэростаттар, шар-пилоттар, радиозондтар, бұлттар түзетін сигналдардан жарықты ажыратуға мүмкіндік береді,

олар тек ағынмен бірге қозғалады. Сонымен, желдің бағытына қарай бұрышымен жылжитын жылдамдығы аз нысана әрдайым тек құстардың топтары болып табылады.

Басқа нысаналарға қарағанда, құстардан жарық беретін сигнал-жаңғырықтар өзінің жарығын, өлшемі мен пішінін, жылжу бағытын және уақытын күрт өзгертуі мүмкін. Бұл құстардың жылдамдығы, биіктігі, ұшу бағыты мен әуеде қайта тізілуімен байланысты.

Құстардың жарықтары көбінесе радиолокатор индикаторының экранында кейде, әсіресе көктемде және күзде, ондаған және тіпті жүздеген жеке белгілерден тұратын топтармен орналасады.

Радиолокатор экранында құстардан жарықтың пайда болу жиілігі мен уақыты елеулі дәрежеде құстардың ұшуының маусымдық ерекшеліктеріне байланысты, соның салдарынан жазғы және қысқы кезеңдерде құстардан жарықтар көбінесе тәуліктің жарық уақытында (қыста өте жиі қара түспен), ал көктемде және күзде тәулік бойы, түнде олар күндізгіге қарағанда жиі байқалады.

Жазда және қыста радиолокатор индикаторының экранында жалғыз, ал көктемде және күзде құстардан көптеген жарық байқалады, бұл маусымдық миграциямен байланысты. Осы жергілікті жердегі құстардың ұшып келуінің маусымдық ерекшеліктерін білу олардың жарықтарын сәйкестендіруді жеңілдетеді.

Қазақстан Республикасы
мемлекеттік авиациясының
ұшуын орнитологиялық
қамтамасыз ету қағидаларына
9-қосымша

Құстардан сигнал-жаңғырықтарды айыру белгілері

Радиолокаторлар индикаторларының экрандарында құстардан жарықтарды тану салыстырмалы түрде күрделі және кезекшіден барлық штаттық әуеайлақтық радиолокациялық құралдардың белгілі бір дағдысын талап етеді. Негізгі қиындық – бұл жарықтар салыстырмалы түрде аз байқалады және өз түрі бойынша өте әртүрлі. Осыған байланысты, құстардан жарықтың бірыңғай және нақты сипаттамасын беру, сондай-ақ оларды басқа жарықтардан толық сенімділікпен ажыратуға мүмкіндік беретін олардың қандай да бір белгісін көрсету қиын.

Алайда, құстардан барлық жарықтарға бірқатар ерекшеліктер тән, олардың жиынтығы бойынша жарық деректерін сәйкестендіруді толық сенімді жүзеге асыруға болады.

Құстардан жарықтың негізгі айыру белгілерінің қатарына жатады:

мөлшері;

айқындығы;

нысаны;

шекаралардың айқындығы;

жылжу жылдамдығы;
жылжу бағыты;
көріністің тұрақтылығы;
радиолокатор индикаторының экранында орналасуы.
Жарықтың өлшемі.

Қондыру радиолокаторы индикаторының экранындағы құстардың тығыз топтарынан жарық көптеген жағдайларда өзінің өлшемдері бойынша шағын ӘК-нің жарығына сәйкес келеді, ал жалғыз құстардан нүктенің мөлшері жиі болады.

Жарықтың айқындылығы.

Қону радиолокаторларының экрандарында құстардан жарықтың айқындығы ӘК-ден сигнал-жаңғырықтың айқындығы айтарлықтай аз.

Құстардың жарықтары көлемі мен айқындығы жағынан өзара ерекшеленуі мүмкін, өйткені бұл белгілер құстардың саны мен мөлшеріне, оларды радиолокатордан алып тастауға, құстардың топта өзара орналасуына, радиолокатор антеннасына және басқа да факторларға қатысты құс денесінің жағдайына байланысты.

Жарықтың түрі.

Құстардың сигнал-жаңғырықтары экрандарда дөңгелек дақ немесе нүкте түрінде көрінеді.

Сирек жағдайларда, табылған үлкен құстар (мың дарак) маңдайшеп бойынша кең созылғанда, оның жарығы сызықпен немесе доғамен болуы мүмкін.

Жарықтың шекараларының айқындығы.

Құстардың жарығы ӘК-ден және жердегі заттардан белгілер сияқты қанық кескіні болмайды, сонымен бірге бұлттардың белгілері сияқты емес, анық болады.

Жарықтың жылжу жылдамдығы.

Көптеген құстар шамамен 20-50 км/сағ жылдамдықпен ұшады, сондықтан экранда құстардың жарығының жылжуын көзбен көру өте қиын. Үлкен биіктіктерде желмен ұшқан уақытта құстардың ұшу жылдамдығы 120 км/сағ және 150 км/сағ жетеді. Бұл жағдайда жарықтың құстардан ығысуын салыстырмалы түрде оңай байқауға болады, бұл тек жылжу жылдамдығы бойынша оларды жер бетіндегі заттардан қалыптасқан, сондай-ақ аэростаттармен, пилот шарлармен, радиозондтармен, бұлттармен және желдің жылдамдығымен қозғалатын басқа да әуе құрылымдарымен жылжымайтын сигнал-жаңғырықтардан ажыратуға мүмкіндік береді.

Бірақ жарықты сәйкестендіру кезінде тек олардың жылжу жылдамдығы бойынша желдің жылдамдығы мен бағытын ескеруге тура келеді, бұл жедел жұмыста қиын болады. Жылдамдықтың әртүрлілігі радиолокатор экранында қозғалатын ұшақтық және тікұшақ белгілерінен ғана құстардан жарықты оңай ажыратуға мүмкіндік береді.

Жарықтың жылжу бағыты.

Құстар ұшуды кез келген мүмкін болатын бағыттарда жасайды, бұл олардың жарықтарын тек желмен қозғалатын аэростаттарды, пилот-шарларды, радиозондарды,

бұлттарды, сигнал-жаңғырықтарды ажыратуға мүмкіндік береді. Жел бағытына қарай бұрышпен жүретін аз жылдамдықты нысана әрдайым құстар болып табылады.

Жарық суретінің тұрақтылығы.

Құстардың сигнал-жаңғырықтары басқа белгілерге қарағанда өзінің айқындығын, өлшемі мен пішінін, жылжу бағытын, кейде жоғалуы мен өзгерте алады. Бұл құстардың ұшу жылдамдығын, биіктігін және бағытын жиі өзгертуіне, әуеде қайта тұрғызылуына, кейде тығыз, кейде тығыз емес топтармен ұшуына байланысты.

Жарықтың орналасуы.

Құстардың сигнал-жаңғырықтары көбінесе радиолокатор индикаторының экранында кейде (әсіресе көктемде және күзде) ондаған және тіпті жүздеген жеке белгілерден тұратын топтармен орналасады.

Радиолокатор индикаторының экранында құстардан жарықтың пайда болу жиілігі мен уақыты елеулі дәрежеде құстардың ұшуының маусымдық ерекшеліктеріне байланысты. Сондықтан жазда және қыста құстардан жарықтар көбінесе тәуліктің жарық уақытында (қыста өте жиі қараңғылықта), ал көктемде және күзде тәулік бойы, түнде олар күндізгіге қарағанда жиі байқалады. Жазда және қыста радиолокатор индикаторының экранында, әдетте, құстардан жалғыз жарық, ал көктемде және күзде — жиі ондаған жарық байқалады. Осы жергілікті жердегі құстардың ұшып келуінің маусымдық ерекшеліктерін білу құстардың жарықтарын сәйкестендіруді жеңілдетеді.